

KYRKNYTT

Tidningen om

LIVSFRÅGOR OCH KRISTEN TRO

från Svenska kyrkan i Karlstads stift

HEMLIGHETER

Vad menar karln?
BISKOPEN SKRIVER OM LUTHER

Sex – för Guds skull?
SÅ SER RELIGIONERNA PÅ SEX

4

2017

Vårt bräckliga ljus
visar sig vara starkare
än makternas mörker.

Bild: Hans Kvarnström
Följ Dagdroppar på instagram eller bloggen <http://universitetskyrkan.karlstad.blogspot.se> om du vill se fler

De första kristna firade inte jul. Nä, det var påsken, och uppståndelsen, som stod i centrum. Först några århundraden senare kom även Jesu födelse och julen att bli central. För i julen sammanfattades ju det som – också – är hela poängen med kristendomen: att Gud blev människa i Jesus.

Bibeln har två julevangelier, både Matteus och Lukas berättar om Jesu födelse, och en viktig poäng i båda är att Jesus inte föds in i något mäktigt eller maktfullkomligt sammanhang. Tvärtom: Gud kommer i evangelierna nedifrån. Att födas i en skitig krubba var inte direkt något statusfyllt för tvåtusen år sedan. Det är ett mysterium varför det är så, men Gud verkar gilla att komma från det oväntade hållet. Som den walesiske poeten och prästen R.S. Thomas uttryckte det: ”Han är en snabb Gud, alltid långt före oss och borta vid vår ankomst”.

Så nu när det närmar sig jul får vi göra som Gud – och bli människor. ●

P.S. Säkrlart ska du läsa julevangelierna i jul! Du finner dem i Lukas kapitel 2 eller Matteus 1:23ff. D.S.

SÖREN DALEVI
biskop i Karlstads stift

Vill du veta vad som händer i kyrkorna nära dig? Eller har du kanske frågor om medlemskapet, dop, begravning, konfirmation eller giftermål?

HITTA DIN FÖRSAMLING VIA DATORN

Du hittar din församling genom att fylla i din adress på webben:

www.svenskakyrkan.se/sokforsamling

Du kan även skriva in svenskakyrkan samt din ort i sökfönstret på din webbplatsare.

HITTA TILL OCH SE VAD SOM HÄNDER I KYRKAN VIA TELEFONEN

med hjälp av gratis-appen Kyrkguiden.

Se www.svenskakyrkan.se/appar

SÖK INFORMATION

Gå in på www.svenskakyrkan.se och skriv in vad du vill veta mer om i sökrutan, till exempel medlem, dop, sorg, begravning.

DÄRFÖR FÅR DU KYRKNYTT

Kyrknytt betraktas som samhällsinformation och distribueras av posten till alla hushåll – på samma sätt som information från politiska partier, landsting, kommuner och andra religiösa organisationer. Det innebär att även den som undanbett sig reklam får tidningen i brevlådan.

LÄS mer artikelmateriale på

www.svenskakyrkan.se/karlstadsstift/kyrknytt

KYRKNYTT

Karlstads pastorat

Västra Kyrkogatan 5, 652 24 Karlstad

ansvarig utgivare och redaktör

Cecilia Hardestam 054-14 15 32

cecilia.hardestam@svenskakyrkan.se

redaktionsråd

Charlotte Hartwig Lund, Louise Hedström, Helena Söderqvist, Greta Sjöbom och Peter Pasalic Östborg

grafisk form

Maria K-Back, Whiter Shade

tryck

LÖWEX Trycksaker AB, Växjö

ISSN 2001-6212

Svenska kyrkan

Olika tro – inget hinder för dialog

SVERIGE PRÄGLAS NUMERA av etnisk och kulturell mångfald och närmare 1,7 miljoner personer i Sverige är födda utomlands. Samtal och dialog är därmed en förutsättning för att kunna leva tillsammans på ett gott sätt.

I samband med Islamiska kulturföreningens vilja att bygga en moské i Karlstad har frågan aktualiserats och grupper av troende samlas sedan en tid för att hålla demokratin och det levande samtalet vid liv. Syftet med samtalen är bland annat att lära känna varandra och öka förståelsen av vad det innebär att leva i ett samhälle där olika livsåskådningar möts och ibland kolliderar med varandra. Träffarna sker så väl i mans-, kvinno- som mixade grupper.

– Det är en nödvändig livshållning att vara öppen mot andra och ha en religionsdialog. Kristna och muslimer tillhör samma familj och är alla Abrahams barn, men kan vi inte prata med varandra uppstår missförstånd, konstaterar prästen Hans Kvarnström som tillsammans med Jutyar Sindy är samordnare för den mixade gruppen där företrädare för shia- och sunnimuslimer samt Svenska kyrkan och frikyrkorna ingår.

– Ja, detta är i grunden ett fredsarbete, tro möter tro så att solen ska kunna skina ännu klarare över Karlstad, konstaterar Rauf Ahmadi, ordförande i Islamiska kulturföreningen.

Under hösten har även Karlstads kommun på politikernas uppdrag, bjudit in till dialogmöten med trossamfundet i Karlstad för att samtala kring demokrati och mänskliga rättigheter och på så sätt samverka för att skapa ett öppet, demokratiskt och jämställt samhälle. ●

FOTO: CECILIA HÄRDESTAM

Träffarna i religionsdialoggruppen Tro möter tro bygger samförstånd: "Vi är alla människor och likheterna är större än olikheterna."

Boyet bor inte längre på soptippen

UNDER SINA FÖRSTA NIO ÅR levde Boyet på Manillas soptipp. I dag har han fått komma till ett boende som Svenska kyrkans internationella arbete stödjer i Manilla och behöver inte längre leta mat bland sopor. För första gången i livet har han också trygga vuxna omkring sig och får gå i skolan.

VILL DU STÖTTA Svenska kyrkans internationella arbete för alla barns rätt till ett tryggt liv?

Swisha en gåva direkt till 900 12 23 eller gå in i Svenska kyrkans gavoshop och välj bland hygienpaket, skolrening, ledarutbildning och fritidsaktiviteter med mera. Här finns också gåvobevis som du kan ge bort i julklapp. ●

SE MER PÅ: gavoshop.svenskakyrkan.se

Familjeliv och omtanke högst på önskelistan

MER ÄN 80 PROCENT av Sveriges befolkning vet att julen firas med anledning av Jesu födelse. Det visar en Sifo-undersökning som genomfördes på uppdrag av Svenska kyrkan för en tid sedan.

En fjärdedel (25 %) av befolkningen anger att julen handlar om att köpa och ge julklappar men endast 13 % tycker att julen borde handla om det. 36 % av befolkningen tycker att julen handlar om omtanke om människor utanför familjen som har det svårt. Betydligt fler, 50 %, anser att julen borde handla om det.

Undersökningen visar också att julen för de allra flesta (89 %) handlar om att vara med familjen. Det är även vad svenskarna tycker att julen borde handla om (81 %), och särskilt viktigt är det för åldersgruppen 15-29 år (91 %). En femtedel (19 %) tycker att julen borde handla om Jesu födelse. ●

Livet värt att leva

DEN 14-17 MARS 2018 är det åter dags för de populära Livet värt att leva-dagarna. Då bjuder Svenska kyrkan för sjunde gången på fantastiska program om viktiga frågor tillsammans med en mängd olika samverkanspartners på många platser i stiftet.

Mer information om programmet kommer bland annat i Kyrknytt som delas ut måndagen den 5 mars. ●

VILL DU SE MER om tidigare års satsningar: gå in på www.livetvartattleva.se

– Att få avslöja allt blev som ett reningsbad. Nu finns det ingenting mer att berätta och inget mer att göra världskrigsrubriker av.

Christer Sjögren har biktat sig i memoarboken "Får jag lov att berätta?"

– Jag har kommit till en ålder då jag vågar stå för vem jag är. Det är en väldigt bra känsla.

"Det var bara error i hela skallen på mig"

----- text MARGARETA JONILSON bild MARIA OBED -----

Livet som dansbandsartist bjuder på många frestelser. Som förgrundsgestalt i ett av Sveriges genom tiderna mest populära dansband, Vikingarna, har Hagforspojken Christer Sjögren utsatts för dem alla: högt uppskruvat tempo, beundrande damer, nära till spriten och tillgång till svarta pengar direkt från kvällens kassa.

Och allt utom det sista har han fallit för. Han har bränt ut sig till kollaps, han har varit otrogen med en kollega och han har trillat dit på för mycket alkohol.

Vi går rakt på det mest känsliga. *Hade du hellre velat att din affär med Lotta Engberg hade förblivit en hemlighet?*

– Nja... nu var ju det aldrig en möjlighet. Vi var lika i ropet bägge två på den tiden och nog så påpassade, och när det kom ut var det rent ofattbart hur media slog upp det. Vid ett tillfälle såg jag fyra löpsedlar på en vecka som hade rubriker i världskrigsformat om detta. Det är ju inte riktigt sunt!

Men om det hade gått. Hade det varit bättre om din fru Birgitta aldrig hade fått veta något? Hade det "skonat" henne, som frågan ofta lyder i tidningarnas samlevnadsspalter?

– Ja, det där har jag ju funderat på först. Jag kan tänka mig att den som har haft en tillfällig engångshistoria som inte betydde någonting kan låta bli att berätta

om det för sin partner. Då är det nog bättre att bära på det själv.

– Men i mitt fall var allting så förvirrat. Jag var ju förälskad och visste varken ut eller in. Det var bara error i hela skallen på mig, så jag förhöll mig liksom inte till någonting, jag lät det bara hända och jag vet inte vad jag hoppades skulle ske.

Det som skedde, då för snart trettio år sedan, var att hustrun Birgitta efter flera månaders hemlighetsmakeri från Christer sida ställde honom mot väggen:

"Tror du inte jag förstår att du har en annan? Det är Lotta, va? Lotta jävla fyra bugg Engberg!"

Och så var det ju. Och den som vill läsa mer detaljer om detta får göra det i boken, men här kan vi konstatera att makarna Sjögren tog sig levande ur denna prövning liksom Lotta Engberg, även om hennes äktenskap sprack.

– I dag är vi alla goda vänner och jag har jobbat mycket tillsammans med Lotta på senare år – men inte förrän hon faktiskt hade ringt Birgitta och frågat om det var okej för henne att vi stod på scenen tillsammans igen.

Och för att komma tillbaka till frågan?

– Det har stärkt Birgittas och min relation att vi orkade oss igenom detta tillsammans, så det var bra att det uppdagades. Det tog flera år innan jag hade Birgittas

tillit igen, och det förstår jag, men det var värt att vänta på.

– Och jag kommer aldrig att påstå att det som hände hade någonting med Birgittas och mitt förhållande att göra. Vi hade det bra! Men hela mitt liv i övrigt var i olag under de där åren runt fyrtio. Jag hade för många spelningar, var borta hela tiden, drack för mycket och allt bara snurrade. Det slutade med en praktfull fyrtioårskris.

Och med två andra avgörande händelser. Det första var en utmattningskollaps som inträffade under den kaotiska tiden tillsammans med Lotta Engberg.

Efter en extremt intensiv vår med Vikingarna tog Christer lite ledigt, men hann inte slappna av innan han föll ihop och fick åka till sjukhuset i Karlskoga för hjärtundersökning.

OLYCKLIGTVIS VAR DET just det faktum att kollegan, inte hustrun, satt vid hans sida på sjukhuset som gjorde att affären läckte ut till medierna, så istället för den av läkarna anbefallna vilan blev det ännu mer påfrestningar för Christer den sommaren.

– I dag skulle man kalla det en utmattningsreaktion efter all press med både jobb och det privata, men på den tiden fanns knappt det begreppet.

Det framgår också i boken att även den hårda pressen, och se-

nare även alkoholproblemen, kan sorteras in under begreppet hemligheter. Eller livslögner om man så vill.

– Jag har alltid haft svårt att säga nej till arbete. Den här finlige, mobbade grabben från Hagfors som bor i mig har alltid trott att det ska sluta nästa dag, så därför har det gällt att passa på medan tid är. Jag har också alltid trott att en helt enkelt måste klara av allt själv, utan att be om hjälp, annars är en mes.

SÅ CHRISTER FORTSATTE att bita ihop och "köra på fålgen", men när ryggen dessutom pajade var det Vikingarnas kapellmästare Jörgen Arnemar som tvingade Christer – och hela bandet – att ta ledigt ett helt år. Som blev tre år. Som blev lite rastlösa för Christer, som då började dricka för mycket.

Den gången kom hjälpen från Kerstin Thunberg, psykolog och medförfattare till Christer Sjögrens förra bok *Med mina egna ord*.

– Hon fick mig att låta på den hemligheten och börja prata om mina alkoholvanor som ett missbruk.

Det som en gång hade börjat som ett i branschen högst normaliserat sätt att varva ner efter en spelning med ett glas eller två, eskalerade och blev under Christer värsta livssvacka i början av 1990-talet till ett missbruk, och

1995 skrev han in sig vid en Minnesotaklinik utanför Norrköping och tog itu med saken. Mycket tack vare goda vänner Kerstin Thunberg.

– I dag kan jag dricka lite vin till maten, men mitt liv kretsar väldigt lite runt alkohol. Jag har så mycket roligare saker att tänka på!

Ja, därmed har vi väl betat av det mesta av det sämsta i Christer Sjögrens liv och inte ett smack om allting som har varit så framgångsrikt och fantastiskt, och jag drabbas av dåligt samvete när jag läser igenom texten.

Nu har jag bidragit till att förstärka den hagforsa jantelagen och kanske till och med uppmuntrat till skadeglädje och det är knappast en god gärning.

Å andra sidan, tänker jag sedan, så har jag mött och beskrivit en man som har sett sig själv i ögonen med fel och brister och gjort någonting åt dem. Det är en väl så stark framgångssaga i sig själv. ●

”Den här finnige, mobbade grabben från Hagfors som bor i mig har alltid trott att det ska sluta nästa dag, så därför har det gällt att passa på medan tid är.”

RÄDDAD

av två
snälla
ögon

Kari Rosvalls första minne är från tre års-åldern. Då bodde hon på barnhemmet Gerdahemmet utanför Norrköping. Hit kom familjer för att välja ut ett barn – och barnen släpptes in ensamma ett och ett i rummet där familjen ifråga satt.

– När jag kommer in i rummet ser jag en man med de snällaste ögon jag sett, och jag kröp upp i hans knä. Det var bonden Simon från Malexander, som var där med sin hustru Valborg. De var barnlösa och ville egentligen ha en pojke som kunde ärva gården, men Simon sa 'jag åker inte hem utan den här flickan', och så blev det, berättar Kari.

HOS DEN TRYGGA LANTBRUKAREFAMILJEN växer Kari upp. Men när hon börjar skolan, får hon känna på andra vuxna människors fördomar och förakt.

– Första skoldagen pekade rektorn och skolfröken ut mig och sa: 'Den här ungen vet vi inte ett dugg om, hon är väl en sån där finnunge'. Då visste jag inte att jag var adopterad, så när jag kom hem frågade jag Simon. Han blev väldigt upprörd och kontaktade skolan.

Simon berättade det han visste för Kari, nämligen att hennes bakgrund var okänd och att ingen visste vilka hennes föräldrar var. Kari fick bära främlingspass, som hon fick visa upp en gång om året för polisen – i skolan.

Trots att Kari gick ut skolan med usla betyg, fick hon jobb som hembiträde hos en disponentfru. Livet gick vidare, Kari läste på Komvux och började jobba på Saab. Med åren växte också Karis nyfikenhet kring det förflutna och hon kontaktade barnhemmet och olika myndigheter. På Länsstyrelsen tipsade en tjänsteman henne om att skriva till Röda Korset. Där fick Kari veta att hon kommit till Sverige från Tyskland med de Vita bussarna, och att hon hade en norsk mamma som fort-

farande levde. Kari lyckades komma i kontakt med henne och åkte dit med bävan. Det visade sig att mamma Åse fött Kari på ett sjukhus som drevs av en tysk läkare och norsk barnmorska, där man hade nära kontakt med Himmler i Nazityskland. Åse fick ligga kvar på sjukhuset en tid och endast tio dagar gammal togs Kari ifrån henne.

– Ingen i mammas omgivning visste ens att hon var gravid, det dolde hon eftersom hon inte var gift. Du kan ju tänka dig vilket trauma, att bära på allt detta. Hon var verkligen en bruten människa av allt som hänt. Det första hon sa var: 'Åh, Kari, har du det bra?' Hon upprepade ofta 'tänk att du lever', och ville att jag skulle sova i hennes säng. Det var något oerhört för henne att hon fick träffa mig igen.

Men om sin pappa fick Kari inte veta något, Karis mamma orkade inte prata om det förflutna. Så även om de båda behöll kontakten ända tills modern gick bort blev det aldrig någon djup och nära relation – såren var för oläkta.

Kari fick också veta att hon hade en äldre halvbror, som hon fortfarande har bra kontakt med. De pratar dock inte om sin mamma, eftersom det är ett smärtsamt ämne för brodern som växt upp hos deras mormor och morfar.

GENOM SLÄKTINGAR fick Kari senare reda på att Åse haft ett hårt liv även efter kriget, eftersom de norska kvinnor som haft kontakt med tyskar blev hatade och bespottade. Hennes bröstvårtor hade klippts bort, om det var tyskar eller normän som gjort detta vet ingen. Efter kriget arbetade Karis mamma mycket på kryssningsfartyg, långt borta för att slippa möta hatet.

– Mamma bar på fruktansvärda upplevelser, som hon inte kunde dela med någon eftersom tiden var som den var, och kriget var ett nationellt

När Kari Rosvall var sextiofyra år fick hon veta en fruktansvärd sanning om sitt förflutna: att hon valts ut som en del i nazisternas försök att skapa en "renrasig" människa.

– Jag kidnappades från min mamma när jag var tio dagar gammal, och hon trodde jag var död.

----- text PERNILLA FREDHOLM bild JOSEFIN CASTERYD -----

trauma. Att dölja sanningen var hennes sätt att överleva, men det kostade henne oerhört mycket sorg och smärta.

Åren gick, Kari gifte sig, fick en son, och flyttade senare till Dublin med sin make. På ett möte med andra skandinaver träffade Kari en norsk man, något som skulle förändra hennes liv. Han blev nyfiken på hennes bakgrund med tanke på

att hon var född 1944 av en norsk mor, och att resten av hennes förflutna var höljt i dunkel. Han berättade för Kari om Lars Borgersrud, som forskat om Lebensborn – nazisternas projekt där tiotusentals barn skulle avlas fram av lämpliga föräldrar för att bli en del av det "rena", ariska rike som skulle bli världens nya herrefolk.

Kari tog kontakt med Borgersrud, som skickade en kopia av sin avhandling där han strukit under ett avsnitt. Kari läste om och om igen, och kunde knappt tro sina ögon: Där stod om en grupp norska nyfödda barn som förts till ett barnhem i Tyskland, och som efter krigets slut överförts till Sverige med de Vita bussarna. Och datumet stämde precis.

– Jag kontaktade olika norska myndigheter och fick till slut fram dokument som visade att jag verkligen var ett Lebensborn-barn och att min pappa var tysk.

PAPPAN UPPGAVS HETA KURT ZEIDLER, men någon information om Kurt Zeidler lyckades Kari inte hitta, kanske var namnet påhittat. Det är heller inte känt om relationen var frivillig från mammans sida.

Insikten om hennes förflutna var en stor chock: Hon var ett av tiotusentals barn som använts som produkter för att tjäna nazismen!

– Och efter kriget var det ju ingen som ville veta av oss, vi var några som skulle gömmas undan och glömmas bort, som om vi vore något skamligt.

På frågan hur hon trots allt kan utstråla sådan livsglädje och styrka, svarar hon att det var en helande kraft och terapi att skriva ner sin historia, som blev boken *Barnet från ingenstans* utgiven på Libris förlag. Hon reser också runt på skolor på Irland och berättar om sin bakgrund och om mobbing.

– För att inte tala om den kraft som jag har i min man, min son, mina vänner och släktingar. Liksom kyrkan där jag är med. Men egentligen blev jag ju räddad redan som liten, av den kärleksfulle bonden Simon och hans fru. Kärleken segrar till slut! ●

Lebensborn

Lebensborn var i Nazityskland ett mänskligt avelsprogram som gick ut på att förädla den ariska rasen för att skapa den ariska elit som skulle leda världens nya herrefolk.

Lebensborn-programmet omhulldades av Reichsführer-SS Heinrich Himmler. Han ansåg att det skulle trygga Tysklands och tyskarnas framtid som världshärskares. Projektet gick ut på att uppmuntra tyska män att sprida sina överlägsna gener och att ge ogifta unga ariska kvinnor möjlighet att föda sina barn i hemlighet. Barnen skildes sedan från sina mödrar och placerades antingen i särskilda Lebensborn-kliniker eller adopterades av ariska familjer, företrädesvis SS-män.

De flesta Lebensbornkliniker fanns i Norge, eftersom nazisterna där såg de bästa möjligheterna att "förädla" det ariska blodet. Ungefär 8 000 norska kvinnor födde barn under Lebensborn-programmet.

Totalt sett uppskattar man att kanske 10 000–12 000 "tyskerbarn" föddes under andra världskriget i Norge. Dessa barn skulle efter kriget komma att kallas "tyskerunger" och många drabbades av hat, misshandel, lästes in och utsattes för sexuella övergrepp.

Källa: Wikipedia

Sex – för Guds skull?

----- text CECILIA HARDESTAM bild PER HARDESTAM -----

Trots att sexualitet ingår som en viktig del i livet nämns nästan ingenting om religionernas syn på sex och erotik i religionsundervisningen.

– Alla religioner har åsikter om det goda livet för individ, familj, samhälle. Och där ingår förstås också sexualiteten. Att fortplanta sig och få avkomma är ju en av de grundläggande byggstenarna i tillvaron, säger Lena Roos som är religionshistoriker vid Lunds och Uppsalas universitet.

Ändå förblev religionernas syn på sex och erotik en hemlighet i religionsundervisningen. För att råda bot på det tog hon, tillsammans med kollegan Antoon Geels, fram antologin *Sex – för Guds skull. Sexualitet och erotik i världens religioner*.

I antologin framgår att erotik ofta setts som en spegelbild av gudomliga relationer, samtidigt som reglerna kring hur människan ska – eller inte ska – leva ut sin sexualitet varierar kraftigt mellan religionerna. Vid en jämförelse framstår exempelvis judendomen som mer positiv än kristendomen, eftersom kristendomen har en så positiv syn på celibat. Enligt klassisk katolsk teologi har sexualiteten sin plats enbart i syfte att göra barn (än i dag är det ju till exempel förbjudet med preventivmedel).

Judendomen talade däremot redan på 200-talet om makens plikt att tillfredsställa sin hustru – varje dag om han är rik och inte behöver jobba, en gång i månaden om han är kamelförare, men bara en gång i halvåret för en sjöman. Det föreskrivs också att man bör ha sex på sabbaten, eftersom sexualiteten förknippas med det goda i livet.

– Kristendomen har sitt arv från antiken då människan delades upp i kropp och själ och där kroppen sågs som ett hinder för själens utveckling. Det är säkert därför Da Vinci-koden väckte en sån enorm uppmärksam-

het, bara tanken på att Jesus skulle haft sexuella relationer upplevs som kittlande, berättar Lena Roos.

För muslimer, däremot, är det självklart att Mohammed var en sexuellt aktivt profet.

Religionernas behov av att reglera erotik sitter ihop med att sex setts som en både positiv och negativ kraft vilken måste hållas inom äktenskapets ramar för att vara konstruktiv. För buddismen är den sexuella lusten en del av begärets roll i människans liv, begär som vi på sikt bör försöka släcka ut för att slippa återfödas. Barnalstrande är därför ingen religiös plikt, som det är för katoliker, muslimer, judar och hinduer, att föra ner fler själar i återfödelseernas kretslopp ses helt enkelt inte som särskilt eftersträvanvärt. Onani anses därför inte heller som någon synd, eftersom det inte skadar någon.

– Och det är detta som är så intressant, att se hur synen på sexualiteten hör ihop med religionen i övrigt, konstaterar Lena Roos.

I hinduismen är banden till förfäder och föräldrar mycket viktiga för att man ska veta till vem man har förpliktelser och föreningen

mellan man och kvinna ses som en symbol för kosmiska krafter. Inom islam är familjen den viktigaste enheten och man bör inte främst se sig som en enskild person. Tillhörigheten i en familj är istället det helt grundläggande och muslimska ursprungstexter ger mannen rätt att ta fler hustrur, under förutsättning att han förmår vara rättvis mot dem alla.

– Men eftersom många hävdar att det är omöjligt att vara rättvis mot alla sina hustrur, leder det till att månggifte oftast inte praktiseras i dag.

Det finns alltså vitt skilda synsätt på sex och erotik inom världsreligionerna: från avståndstagande till bejakande, från att se celibatet som den högsta levnadsformen till att se sex som en väg tillbaka till det förlorade paradiset. Det sista synsättet är kanske tydligast i den judiska mystiken och tantrismen, en variant inom hinduismen. Här ser man samlaget som ett uttryck för att mikrokosmos hör ihop med makrokosmos och som ett sätt att nå Gud, dra ner gudomlig energi och hela en söndrad värld.

Denna tanke, att en av de mest intensiva mänskliga upplevelserna kan vara en spegling av kosmiska krafter, bottenar i en holistisk syn där man menar att vi har möjlighet att återupptäcka den förlorade enheten via erotiken.

I väst har vi dock haft en tendens att feltolka vad tantrism handlar om: Det rör sig inte om att bli en bättre älskare, utan om att mannen ska försöka låta bli att få utlösning för att på så sätt närma sig den sexuella energins inneboende gudomlighet.

Gemensamt för de texter som studerats i antologin är det androcentriska perspektivet, det vill säga utgångspunkten i den privilegierade mannens erfarenheter, idéer och världsbild. Och det finns en mängd regler för att övervaka kvinnans sexualitet.

– Det handlar om att makten och kontrollen ska ligga kvar hos männen, konstaterar Lena Roos.

De muslimska paradisskildringarna betonar till exempel den erotiska komponenten, på ett för oss ojämnt sätt: I paradiset finns underlösa jungfrur med vilka de rättrogna männen ska få ha aldrig sinande sex. De rättrogna kvinnorna ska däremot återförenas med sina makar och återfå sin ungdoms skönhet, dock utan motsvarande tillgång till mer än en partner.

Samtliga religioner premierar också traditionella heterosexuella äktenskap.

– I alla religioner finns en mängd komplicerade regler om vad som är otillåtna förbindelser. I judisk och kristen tradition ser man till exempel inte alls lika hårt på kvinnlig homosexualitet som på manlig. Förmodligen sitter det ihop med att den som penetrerar anses ha högre status och sker det då inte mellan en man och en kvinna vänder det upp och ner på ordningen och upplevs därför onaturligt. Särskilt inom judendomen är man mycket upptagen av att strukturera världen för att kunna veta vad som är rent och vad som är orent.

Men, inom alla religiösa traditioner pågår också ständiga omtolkningar. Modern islam betonar som exempel ömsesidighet, sexuell etik och en viss form av jämställdhet i sexualakten.

– Människor över hela världen frågar sig: ”Vad är okej i vår tid när livet ser ut på det här sättet? Hur är det egentligen med homosexualitet, abort, preventivmedel, förhållandet mellan könen och så vidare”, understryker Lena Roos.

– Och man ska komma ihåg att man ser en tydlig skiljelinje mellan vad skrifter och teologer säger och vad folk gör. I katolska länder som Italien och Spanien är födelsetalen exempelvis mycket låga. Men det beror inte på att människorna där inte har sex, utan på att de gör som de själva tycker är bäst och använder preventivmedel – oavsett vad de religiösa auktoriteterna säger. Och så har det alltid varit genom mänsklighetens historia. ●

LÄS MER om sex och samlevnad i ett tidigare nummer av Kyrknytt:

www.svenskakyrkan.se/karlstadsstift

Är det någon skillnad? Egentligen

text & bild BÖRGE NILSSON/TEXTRA

Nittonåriga Satanay Saleh från Arvika ser ut som Sana, den unga muslimen i den norska teveserien Skam. Jämnåriga Rebecka Johansson påminner mer om de andra karaktärerna i serien. Men eftersom hon också är troende förstår hon Sanas dilemman minst lika bra som Satanay.

– Det är sjalen som folk reagerar på, säger Satanay Saleh när vi går till torget i Arvika för att ta bilder.

Alltid sjalen. Hijaben, det tygstycke som täcker hennes hår när hon är ute bland folk.

Några tittar argt, andra frågar om hon måste ha den för sina föräldrar.

– Ingen verkar förstå att jag bär den för att jag själv vill och inte för att någon tvingar mig, säger hon.

Hon låter som ett avsnitt av Skam, den norska teveserie som förtrollat så många tittare i både Norge och Sverige.

Huvudpersonen i de tio sista avsnitten heter Sana och förklarar i en scen för en kompis hur kränkande det är att alla tror att hon är hjärntvättad eftersom hon vill bära sin hijab.

Karaktären Sana är född i Norge. Satanay är född i Syrien och kom till Sverige som flykting så sent som 2015.

I somras var hon volontärarbetare på Koppsängsfestivalen vid Glasfjorden och arbetade tillsammans med en tio år äldre svensk tjej.

– Hon sa: Du ser ut precis som Sana i Skam. Har du tittat på serien?

Det hade inte Satanay, som haft fullt upp. Två år efter att hon kom till Sverige har hon tuggat i sig hela grundskolan, pratar utmärkt svenska och redan gått en halv termin i Karlstad på Tingvallagymnasiets hotell- och turismprogram.

Sana i teveserien är också duktig, har toppbetyg på ett fint gymnasium. Men när hon pratar med sin kompis Isak så skäms hon. Hon har olovandes gått in på hans dator för att smutskasta en skolkamrat med hjälp av ett memorerat lösenord. Hon har en del att förklara.

Det där, precis som en del annat Sana gör, är rätt obegripligt, tycker Satanay.

Trots att Sana bär hijab, fastar, ber fem gånger om dagen och vill vara en god människa, blir det ibland tvärtom.

– Hon är liksom svag och stark på samma gång. Hon gör saker bara för att hon vill att andra ska acceptera henne och är liksom inte sig själv på riktigt. Hemma är hon en person, ute en annan. Jag tycker det är konstigt.

Det tycker inte Rebecka Johansson.

– Inte ett dugg. Det är det som är att vara tonåring. Man försöker hitta sig själv och då tänjer man lite på gränserna.

Ibland blir det rätt, ibland fel.

– Serien visar hur det kan vara att vara tonåring, säger Rebecka.

Satanay är muslim.

– Jag tror på Allah, men jag är kanske inte så där jättemuslimsk. Det är så många som tolkar min religion på fel sätt, så när svenskar frågar brukar jag inte prata så jättemycket om det, säger hon.

Rebecka från Arvika är kristen och har varit aktiv som ung ledare i Svenska kyrkan sedan hon gick i sjuan. Nu är hon volontär på Stiftsgården i Rättvik.

Satanay kan vara med på en fest men dricker själv inte alkohol. Det gör Rebecka.

Satanay har hårda regler när det gäller sexualitet.

– Jag har bestämt att jag inte vill ha några förhållanden innan jag är säker på att det verkligen är den rätte.

Rebecka tycker inte att hennes religion begränsar hennes kärleksliv. Men att ha en tro gör att hon känner igen många av Sanas funderingar.

– Många kompisar har tyckt det varit konstigt att jag varit aktiv i kyrkan. De har betraktat mig som någon som aldrig kan vara ute och festa som andra unga.

Att en teveserie kan handla om religiösa ungdomars funderingar är betydelsefullt.

– Jag tror och hoppas att ungdomar som sett serien känner att de kan prata om tro på ett nytt sätt, att det startar en tankeprocess som inte fanns tidigare, säger Rebecka.

– Jag tycker kristendom och islam är ganska lika, båda tror på Gud och det finns regler man ska följa som går ut på att man ska vara en bra människa, säger Satanay.

Samma kärna tycker Rebecka att hon hittar lite överallt när hon ser sig om i sin värld. De värderingar hon växt upp med i sin religion finns även i den svenskhet som inte betraktas som religiös.

– Som den gyllene regeln om hur vi ska leva, att alla är lika mycket värda och att alla ska få vara med, säger Rebecka.

Där får hon stöd av Dag Øistein Endsjø, professor i religionshistoria vid Oslo universitet.

Han leder i höst en specialskriven universitetskurs som heter ”Religion i Skam”. Han och hans studenter undersöker vilka religiösa uttryck som lever kvar i ett samhälle som Norge eller Sverige.

– Det vi betraktar som sekulariserat är i väldigt hög grad präglat av religiösa föreställningar när vi ser på sånt som sex och heder, förhållandet till föräldrar och barn, religiös identitet och könsroller.

**LÄS
MER**

LÄS en längre variant av texten på www.svenskakyrkan.se/karlstadsstift/kyrknytt

Skynda dig att se Skam på SVT Play

Serien Skam handlar om ett gäng gymnasietjejer på en skola i Oslo och har setts av över en miljon norska tittare. Avsnitten har släppts på nätet och innehåller också de SMS som skådespelarkaraktärerna skriver till varandra i handlingen.

Skam är det mest sedda programmet någonsin både på svenska SVT Play och på den danska motsvarigheten. I årets säsong, som är den fjärde och blir den sista, har muslimska Sana huvudrollen. Men den som vill titta på Skam får skynda sig. Säsong fyra (med muslimska Sana som huvudperson) kan ses till den 14 december 2017.

Rebecka Johansson är kristen, Satanay Saleh muslim. De båda nittonåringarna från Arvika delar erfarenheten att vara religiös i ett samhälle där religion uppfattas som lite konstigt.

Satanaty påminner om Sana, Rebecka mer om Noora och de andra etniskt kristna karaktärerna i den norska teveserien Skam.

Särskilt föreställningar kring manlig och kvinnlig heterosexualitet.

– Samtidigt som de unga kvinnorna har mycket sex så hänger hela tiden hotet där om att bli definierad som hora eller lösaktig.

Skillnaderna mot muslimska regler är inte så stora som vi vill föreställa oss.

Svenska kyrkans samordnare för interreligiösa frågor, Peter Lööv Roos, möter ofta liknande tankar. Många identifierar ”de andras” traditioner som religiösa medan ”våra egna” anses vara uttryck av tradition och kulturarv. Ramadan och Eid al-fitr blir religion, medan jul och påsk betraktas som kulturarv.

– Fast att man äter gott och umgås på ett trevligt sätt vid Eid al-fitr kan vara precis lika mycket ett uttryck för tradition som julfirandet är hos oss, säger Peter Lööv Roos.

Att fler svenskar har en bakgrund i andra religioner, främst islam, har breddat Svenska kyrkans syn på ekumenik.

FÖRR VAR DET SAMARBETE med olika kristna samfund. I dag gäller det även andra religioner. Kyrkoordningen, det dokument som styr kyrkans arbete och fastställs av Kyrkomötet talar om en vidare ekumenisk kallelse, som är att verka för ”mänsklighetens gemenskap och världens helande, samt att söka Guds tilltal i mötet med varje människa oavsett religiös tillhörighet”. Ett biskopsbrev från 2012 framhåller den kristna trons särställning i kyrkan, men är öppen för att även andra religiösa traditioner också kan vara vägar till Gud.

Biskopsbrevet slår också fast att vissa religiösa uttryck inte är acceptabla, om än aldrig så ekumeniska. Det kan vara hederskulturer och en patriarkalt förtryckande syn på könen, som kan finnas såväl inom den kristna kyrkan som i andra religioner.

Att vara ung tjej kan vara svårt nog, även utan hederskultur och patriarkalt förtryck.

I Arvika finns Tjejjouren Miriam som en gång startades inom Svenska kyrkan men som nu lever sitt eget liv. Där har Satanay Saleh anmält sig som volontärbetare.

– Jag såg dem på Hamnfesten förra året, säger hon.

Vid årets hamnfest i Arvika var hon en av dem som stöttade andra unga tjejer.

De flesta kontakter får Tjejjouren Miriam via sin chatt. Många hör av sig för att de behöver prata om övergrepp de utsatts för.

– I och med att jag är så ny i Sverige är jag inte med och sköter chatten än. Men jag tycker att projektet är så otroligt bra, tänk att kunna hjälpa andra tjejer som behöver det, säger Satanay Saleh och påminner inte så lite om de norska tonårsflickorna i teveserien Skam. ●

Det prästen inte pratar om

Dina innersta hemligheter, handlingar som du skäms för, dina tvivel – allt som tynger dig kan du berätta för en präst. Präster har absolut tystnadsplikt och får inte föra vidare vad du har avslöjat, eller ens berätta att ni har haft ett samtal.

----- text ANNIKA N LINDQVIST bild OLLE HALLSTRÖM -----

– Jag tror att det är en stor trygghet för människor att veta att det som har sagts stannar hos mig. Många har sagt till mig att ”det här jag har sagt till dig nu, det är sådant som jag verkligen inte skulle ha berättat för någon annan”.

Det säger Klas Nilsson, som har varit präst i Arvika i mer än fyrtio år. Egentligen har han gått i pension, men jobbar fortfarande som präst ibland.

Tystnadsplikten omfattar inte alla prästens arbetsuppgifter och inte alla möten med människor. Den absoluta tystnadsplikten gäller vid bikt och vid enskild själavård.

Gränsen mellan ett vanligt samtal och själavård är inte alltid knivskarp.

– Jag får göra en bedömning. Det händer att människor börjar prata med mig när vi stöter ihop och att jag efter ett tag känner att det bränner till. Då kan jag fråga ”det här är kanske något som vi ska prata om under tystnadsplikt? Vill du att vi ska göra upp om en tid när vi kan träffas ostört?”

Den som begär enskild själavård kallas med kyrkans term för konfident. Samtalet förs alltid avskilt, men i övrigt kan formerna variera.

Präster är den enda yrkesgrupp i Sverige som har absolut tystnadsplikt. Även om prästen avsäger sig sitt prästämbete så har hon eller han fortfarande absolut tystnadsplikt om de samtal som ägt rum under bikt eller enskild själavård.

– Vi får inte ens berätta att vi har haft ett sådant samtal. Och ingen kan lösa mig från tystnadsplikten. Inte ens konfidenten själv. Även om konfidenten skulle be mig föra hennes eller hans talan så får jag inte göra det.

Om du får veta att en person har begått ett allvarligt brott får du verkligen inte föra det vidare?

– Det där är en klassisk fråga som konfirmanderna brukar ställa. ”Om en mördare berättar om ett mord, kan du inte ringa polisen då?”. Det kan jag inte. Det enda jag kan göra är att i så fall försöka påverka den personen att själv anmäla sig till polisen.

En präst måste vara mentalt förberedd på risken att komma i situationer där plikten att tåga om en människas förtroende kommer att stå emot ett brottsoffers behov av upprättelse och samhällets behov att klara upp brott. I praktiken är sådana situationer ovanliga.

– Det har inte hänt mig särskilt ofta att jag har haft sådana fall.

Under många år var Klas Nilsson sjukhuspräst i Arvika.

Klas Nilsson

– Då förekom det en hel del enskild själavård. Patienter som är inlagda på sjukhus hinner tänka över sina liv. Många kan få stark ångest och känner att de har konflikter eller skadade relationer som de vill försöka reda ut innan livet tar slut.

Upplevelser av att man har svikit andra människor eller blivit sviken dyker upp under själavården.

Men samtalen handlar också ofta om relationen till Gud. Inte minst den som närmar sig livets slut börjar fundera över tro och tvivel.

– Människor undrar ”är det något fel på min tro?”, ”kommer jag att komma till tro innan jag dör?”.

Det finns statistik över hur många gudstjänster som hålls och hur många vigslar, dop och konfirmationer som förrättas i Svenska kyrkan, men ingen statistik över hur många själavårdssamtal som förs.

– Jag upplever att själavårdssamtalen har ökat i antal. Det beror nog mycket på vad som händer i omvärlden och att människors relationer förändras. Många unga människor kommer i kläm i dagens samhälle, de söker något ställe där de kan få pysa ut allt och veta att det stannar där.

Klas Nilsson tycker att den måttlösa öppenhet som frodas i sociala medier skapar problem.

– Jag tror inte att man ska gå runt och prata om vad som helst med vem som helst. Många ångrar sig senare när de

har berättat något för alltför många. Alla behöver inte veta allt om en.

Samtidigt är det tungt att helt ensam släpa runt på hemligheter som man skäms för

– Människor bär på mycket som de inte skulle behöva bära på. De skulle få mer frihet i livet om de fick prata av sig i förtroende och känna att de blir befriade från skuld.

Den som vill berätta sina hemligheter för en präst behöver inte vara aktivt troende och heller inte medlem i Svenska kyrkan.

Det enda kravet är att den som får enskild själavård inte har en personlig relation till prästen.

– Man ska inte ha själavårdssamtal med sin fru, sin chef eller med grannen. Om någon jag känner privat vill ha ett själavårdssamtal med mig så hänvisar jag till en annan präst. Det är inte Klas som har samtalet, det är prästen, och ytterst Kristi ombud. ●

LÄS
MER

Mer fakta och en längre variant av texten hittar du på

www.svenskakyrkan.se/karlstadsstift/kyrknytt

Präster är den enda yrkesgrupp i Sverige som har absolut tystnadsplikt. Den regleras i kyrkoordningen och i Rättegångsbalken.

Den person som begär enskilt självavård kallas för konfident. Ordet har samma stam som ordet konfidentiell, latinets confidere: sätta sin tillit till.

Bikt för förlåtelse. Och försoning.

Efter bikten är skulden borta, utsuddad. Prästen Maria Olofsdotter Bråkenhielm tycker att bikten borde uppmärksammas mer.

----- text ANNIKA N LINDQVIST bild OLLE HALLSTRÖM -----

Maria Olofsdotter
Bråkenhielm

– Det är nog inte så många som vet att Svenska kyrkan erbjuder bikt, säger Maria Olofsdotter Bråkenhielm, församlingsherde och domkyrkokaplan i Karlstads domkyrkoförsamling.

– Om någon vill bikta sig så bokar jag in samtal med personen. Ofta brukar det bli tre-fyra samtal innan jag tycker att det är dags för bikt. För att jag ska kunna förmedla förlåtelse måste människan vara beredd att ta emot Guds förlåtelse.

Bikten följer till stora delar en ritual som är beskriven i kyrkohandboken. Men den biktandes bekännelse ska helst inte vara en uppläsning av något färdigformulerat.

– Jag tror det är viktigt att få sätta egna ord på det man vill bekänna.

Efter bekännelsen meddelar prästen Guds förlåtelse, ber en tackbön och välsignar människan. Då finns inte den gamla synden och skulden mer.

Maria Olofsdotter Bråkenhielm förespråkar att i samband med bikten utföra något fysiskt, praktiskt, moment för att markera det man gör sig av med.

– För min egen del gjorde jag en vandring på en plats som var förknippad med vissa saker i mitt liv.

Någon använder sig av bikten en enda gång för att få göra sig av med sitt livs stora mörka hemlighet. Andra biktas sig återkommande.

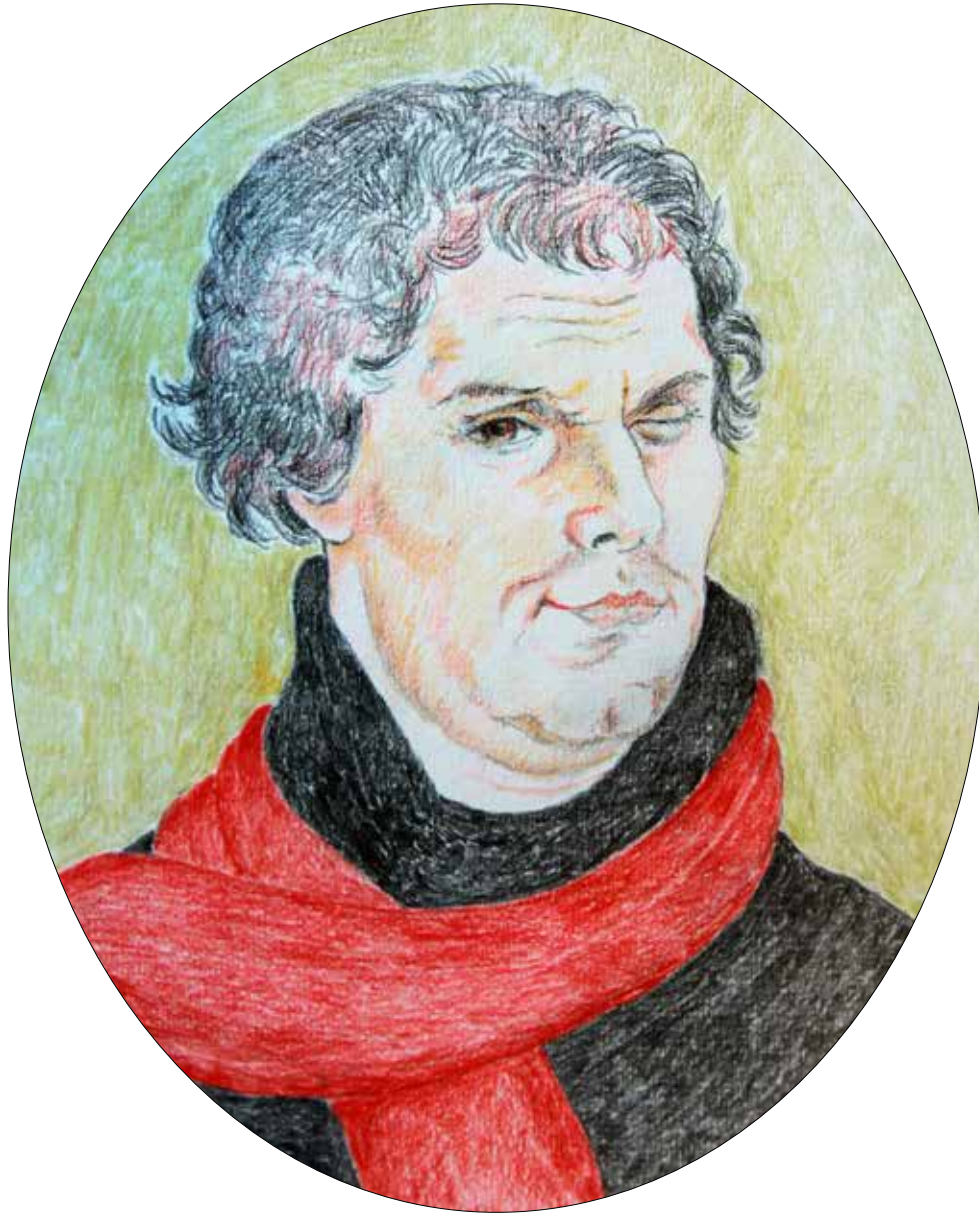
– Och alla har inte behov av bikt. Någon är hjälpt av samtalsgrupper eller av att få ta emot syndernas förlåtelse i gudstjänsten.

– Men om jag har nåt ont som skaver, då behöver jag hjälp med att få förlåta mig själv för det onda jag har gjort. Försoning är så viktig i våra liv och bikten är en fantastisk gåva. ●

LÄS
MER

Mer fakta och en längre variant av texten hittar du på

www.svenskakyrkan.se/karlstadsstift/kyrknytt

Vad menar han?

----- text SÖREN DALEVI bild TORE ANDERSSON -----

Det är den 19 februari 1546. Martin Luther ligger för döden. De som följer honom vid dödsbädden hör honom mumla Johannes 3:16 upprepade gånger: "Ty så älskade Gud världen att han gav den sin ende son, på det att de som tror på honom inte skall gå under, utan ha evigt liv". På morgonen den 20 februari ger han så upp andan. Men när man förbereder för begravning, hittar man en lapp på hans skrivbord: "Detta är sanningen: Vi är alla tiggare."

Lappen summerar en viktig insikt i Luthers teologi: att vi alla är syndare, "tiggare", och att det är Guds kärlek som räddar oss, inte våra egna prestationer. En hållning som vi på många sätt kan ta till oss även i dag. Men finns det något mer vi kan lära av Luther? Eller är det kanske bäst att begrava honom och gå vidare?

Frågan är svårare att besvara än man kan tro. Först och främst är det viktigt att betona att Luther var en människa med fel och brister och skulle ha värt sig mot den heroisering av hans person som stundtals förekommit under historien. Samtidigt vore det synd att helt glömma bort honom.

När jag läste teologi i Uppsala under 1990-talet var det normalt att man genomförde sina studier utan att läsa en enda bok av eller om Luther. Han behandlades kort när man läste kyrkohistoria, och sedan var det över. Problemet med det förhållningssättet är att det är svårt att förstå norra Europas teologiska karta utan grundläggande kunskap om Luther och reformationen. Och Svenska kyrkan som ett evangeliskt-lutherskt trossamfund blir ännu svårare att förstå.

HISTORISKT SETT KAN man säga att Luther ofta använts som ett smörgåsbord; man har tagit fram och fokuserat på det man själv tyckt bäst om. Tycker man illa om något (till exempel katolska kyrkan eller judarna) har man kunnat citera Luther, tycker man bra om något (till exempel katolska kyrkan eller judarna) har man kunnat citera Luther.

Det finns hittills dags ofattbara 80 000 publicerade sidor av den produktive Luther, och besöker man ett bibliotek som har Luthers

samlade verk brukar det ta en hel vägg i anspråk. Luther var helt enkelt en mycket flitig författare, och intog ofta motstridiga ståndpunkter, beroende på sammanhanget.

DET SPELAR OCKSÅ ROLL om det är den unge Luther, den mogna Luther eller den gamle Luther som man citerar. Med andra ord finns det hos Luther något för alla! Och det innebär både möjligheter och problem. Inte minst måste den som läser och tolkar Luther ta hänsyn till att han levde och verkade vid medeltidens slut, en tid som till stor del var radikalt annorlunda jämfört med vår egen tid.

Dessutom var Luther en sammansatt person. Vissa av hans teologiska insikter och insatser ledde till en demokratisering av religionen och reformerade en kristendom som var i desperat behov av förändring. Hans retorik gick dock lite nu och då, rentav ganska ofta, över gränsen (vilket drabbade alla hans motståndare, oavsett om det var påven, turken eller juden). Ett naivt, glorifierande umgänge med Luther är därför att avråda från.

I stället för att recitera sina favoritcitater av Luther borde man kanske hellre lära av Luthers teologiska betoningar och intentioner. Hit hör hans fokus på Bibeln samt användningen av folklig kultur för att öka kunskapen om tron, något som ledde till en genuin demokratisering av religionen.

Plötsligt var kristendom något som var relevant, viktigt och tillgängligt för den vanliga människan, och inte bara för de religiösa proffsen. Vidare är Luthers sätt att punktera uppblåst präktighet något vi kan ta till oss och lära av.

Hans integritet och hans sätt att stå upp för det han trodde på,

även om det skedde med fara för livet, är andra aspekter. Kanske är det detta som är det relevanta arvet från Luther! Luther ansåg för övrigt att en av hans nära medarbetare, Melancthon, skrev bättre om reformationens teologi än vad han själv gjorde. Sålunda är det kanske Luthers teologiska intentioner – snarare än lösryckta citat – som gör honom intressant för vår egen tid?

INTE DESTO MINDRE vill jag ge ett citat av Luther, som i mycket sammanfattar det han stod för.

Det är hämtat från *Om en kristen människas frihet*, en av Luthers mest betydelsefulla böcker. Där skriver han: "En kristen människa är den friaste herre över allting och ingen underdånig. En kristen människa är den tjänstvilligaste tjänare under allting och alla underdånig."

Vad menar karln?! Jo: genom Guds förlåtelse är människan för-

låten och fri ("ingen underdånig") men samtidigt lever vi inte för oss själva utan för vår medmänniska ("alla underdånig").

På detta komplexa och dubbeltydiga sätt uttryckte sig Luther ofta. Det lilla häftet *Om en kristen människas frihet* är förresten en bra ingång för den som under 2017 vill hinna läsa en bok av Luther. Den är på cirka 50 sidor, lättläst och sammanfattar Luthers syn på den kristna tron, en tro som är "en källa med ett flöde som ger evigt liv".

FÖR INTE SÅ LÄNGE sedan kallade en av hans levnadstecknare honom för "en katastrof i historien om civilisationen i väst". Då handlade det om de religionskrig och den söndring som följde i reformationens efterdyningar.

Andra, och där placerar jag mig själv, ser Luther som en inspirerande teolog, som på ett pedagogiskt sätt demokratiserade religionen för den vanliga människan.

Luther stod med integritet och mod upp för sin tro, med fara för eget liv. Samtidigt går det inte att göra Luther till något helgon – det var han inte – och hade själv inte velat vara. För sanningen om sig själv och om människan fanns på den lilla lappen som man hittade på hans skrivbord. ●

För dig som vill veta mer

Reformationen var ett fenomen som förändrade Europa för alltid. Det förändrade inte bara den religiösa praktiken, utan fick konsekvenser för kultur, skolväsende, statsbildningar och språk. Än i dag kan vi se kulturella skillnader mellan lutherska och katolska länder, som direkt eller indirekt har sin grund i reformationen. Det finns därför skäl att sätta sig in i och fördjupa sig i denna historiska händelse. Här följer några populärvetenskapliga boktips för dig som vill veta mer:

Luther och hans värld av Graham Tomlin

En bok som på ett enkelt och överskådligt sätt redogör för Luther och reformationen. I mina ögon den bästa populärvetenskapliga boken om reformationen som finns på svenska, inte minst på grund av sina många bilder. Finns att köpa vid din lokala församlings bokbord eller på stiftskansliet i Karlstad för 80 kronor.

Frihet, Jämlikhet, Reformation! 500 år med Luther av Per Svensson

En mycket bra och välgjord essäbok om Luther, rekommenderas varmt!

Om en kristen människas frihet av Martin Luther

En text från 1520 som riktar sig mot samtidens läskunniga allmänhet och relativt lätt att läsa och förstå även i dag.

Du kan också besöka Värmlands Museum och utställningen Det dolda arvet – Martin Luther och Sverige som pågår till den 11 februari.

DEN ALTERNATIVA ADVENTSKALENDERN 2017

... ett fönster och släpp in frisk luft.

1

två

... ditt sinne och läs en bok/artikel om ett ämne du inte brukar läsa om.

3

... kylskåpet, laga något, bjud på middag eller fika.

... din telefon, stäng av den och ta en paus från kontakt och mediabus.

5

6

... öppna adressboken och skicka ett pappersbrev eller kort.

... en kyrkport och bjud dig själv på en stunds stillhet.

åtta

... biblioteksdörren och låna en saga att försvinna i en stund.

nio

4

... presentpappersrullen och slå in ett paket som någon annan får öppna.

... ditt hjärta och bjud dina medmänniskor på extra mycket vänlighet.

7

11

... ditt hem för någon som inte varit hemma hos dig förut.

... dina öron för att upptäcka ljuden omkring dig.

tolv

10

... munnen och säg snälla saker idag.

ÖPPNA...

Öppna för nya möjligheter att vara omtänksam mot dig själv och andra – kalenderns luckor har du redan i ditt hem.

Idé och text: Louise Hedberg

... garderoben och ge bort kläder du inte använder längre.

14

... ytterdörren och gå ut i dagsljuset en stund.

16

... plånboken och ge en liten gåva till ett välgörande ändamål.

13

... upp ditt rum för ljuset. Med fråntragna gardiner eller många levande ljus.

15

... ögonen efter att ha slutit dem och andats en stund och känn mer lugn i kroppen.

17

... dig för nya intryck och besök en plats du aldrig varit på.

18

... öronen och lyssna på vacker musik.

20

... munnen och sjung av hjärtats lust.

21

... tidningen och leta efter goda nyheter.

23

... dig för andra och lyssna uppmärksamt i dag.

19

... Bibeln och bläddra fram julens berättelse.

22

... matförpackningarna med extra mycket tacksamhet i dag.

24